

პირობადებული საკუთრება ქართული და გერმანული სამართლის მიხედვით (შედარებითი ანალიზი)

შესავალი

წინამდებარე ნაშრომი არის შედარებითი ანალიზი და პირობადებული საკუთრების სამართლებრივ ინსტიტუტს¹ ეხება. ტექსტი ზუთ ნაწილადაა დაყოფილი. შესავალისა და დასკვნითი ნაწილის გარდა, ის პირობადებული საკუთრების ისტორიულ ასპექტებს, გერმანული და ქართული პირობადებული საკუთრების სამართლებრივი ინსტიტუტების დეტალურ აღწერასა და ამ ინსტიტუტისათვის დამახასიათებელი პრობლემური საკითხების შესახებ მსჯელობას მოიცავს.

სტატიაში განიხილება რამდენიმე სადავო საკითხი და მათი გადაწყვეტის ალტერნატიული გზა. რადგან პირობადებული საკუთრების სამართლებრივი ინსტიტუტის ჩამოყალიბება გერმანულ სამართლებრივ რეალობაში მოხდა² და ამ საკითხის ირგვლივ მსჯელობა, როგორც გერმანულ ლიტერატურაში, ისე სამართალწარმოების პროცესში პირობადებული საკუთრების შინაარსის დეტალურად განსაზღვრას ემსახურებოდა, პრობლემების ძიება გამიზნულად მხოლოდ ქართული პირობადებული საკუთრების სამართლებრივი ინსტიტუტის ფარგლებში მოხდა.

ქართულ ლიტერატურაში ამ თემის ირგვლივ მასალა მწირია. პირობადებული საკუთრების ინსტიტუტის ფორმირებაში განმსაზღვრელ როლს სასამართლო ასრულებს. სამოქალაქო კოდექსის 188-ე მუხლისა და მასთან დაკავშირებული სხვა მუხლების სამართლებრივი ინტერპრეტაცია, პირობადებული საკუთრების სამართლებრივი ინსტიტუტის კრედიტის უზრუნველყოფის ჰომოგენურ საშუალებად ჩამოყალიბება სწორედ სამო-

¹ სტატიაში შედარებულია ქართული და გერმანული „მარტივი“ პირობადებული საკუთრების სამართლებრივი ინსტიტუტები, წარმოდგენილია მათი საერთო და განმასხვავებელი ნიშნები.

² Prutting H., Wegen G., Weinreich G., BGB Kommentar, 2006, 712.

სამართლო სამართლის ფარგლებში უნდა მოხდეს. სამწუხაროდ, საქართველოში ამ ინსტიტუტის ირგვლივ სასამართლო გადაწყვეტილებები მწირია. არსებული პრაქტიკის განხილვისას დავრწმუნდებით, რომ ამ ინსტიტუტის არსი არც უზენაესი სასამართლოსათვისაა ბოლომდე ცხადი. ამის თქმის საფუძველს, უპირველეს ყოვლისა, უზენაესი სასამართლოს მიერ პირობადებული საკუთრების უძრავ ნივთებთან მიმართებით გამოყენების დასაშვებობის დადგენა გვაძლევს³.

ასევე, პრობლემატურია პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნების, მისი წარმოშობისა და დუალისტური ხასიათის საკითხიც. გერმანული სამართლის მიხედვით, პირობადებული საკუთრებისას კაუზალური და აბსტრაქტული გარიგებების ერთი ქუდის ქვეშ მოქცევა და მათ შორის ურთიერთდამოკიდებულების განსაკუთრებული წესებით განსაზღვრა ხდება. მაგალითად, გერმანული სამართლის მიხედვით, ივარაუდება, რომ პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობისას აბსტრაქტული, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 929-ე მუხლში ნორმატიზებული სანივთო გარიგება, კაუზალური გარიგებიდან გამომდინარე (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 433-ე მუხლი), მყიდველის მიერ ნივთის საფასურის სრულად გადახდის პირობითაა დადებული. შესაბამისად, მხარეებს შორის შეთანხმება საკუთრების უფლების განსაკუთრებული, 449-ე მუხლით ნებადართული პროცედურით მხარიდან მხარეზე გადასვლის შესახებ პირობითია⁴ და მასზე პირობითი გარიგებებისათვის დაწესებული ნორმები გამოიყენება. ამგვარად, ნასყიდობის კაუზალური გარიგება სამართლებრივ ძალას მისი დადების მომენტიდანვე იძენს და მონაწილეთათვის შესასრულებლად სავალდებულო ხდება.⁵ ქართული სამართალი სანივთო და ვალდებულებითსამართლებრივ გარიგებებს შორის განსხვავებას არ იცნობს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში გერმანული 929-ე მუხლის შესაბამისი ნორმა არ მოიპოვება.

³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 27 მარტის განჩინება №ას-1300-1320-2011: „მართალია, აღნიშნული მოთხოვნის უზრუნველყოფა [იგულისხმება პირობადებული საკუთრება] მხოლოდ მოძრავ ნივთებს ეხება, მაგრამ ამ შინაარსის მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალების გამოყენება არც უძრავ ნივთებზე იკრძალება“.

⁴ ჭანტურია ლ., კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, თბილისი, 2012, 172.

⁵ Schwa G., Prutting H., Sachenrecht, 29. Auflage, 2006, 178.

ამიტომ, საინტერესოა, ქართული სამართლის მიხედვით, ასეთი გარიგება მიიჩნევა თუ არა პირობითად და საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში 188-ე მუხლი, რომელიც გერმანული სამოქალაქო კოდექსის 449-ე მუხლის ანალოგია, ზომ არ გულისხმობს აბსტრაქციის პრინციპის არსებობას? ვფიქრობ, ამ კითხვაზე ცალსახად პასუხის გაცემა შეუძლებელია. ნაშრომის ფარგლებში მკითხველი ამ თემის ირგვლივაც წააწყდება მსჯელობას.

საყურადღებოა პირობადებული საკუთრების როლი გაკოტრების საქმის წარმოების პროცესშიც. შეიძლება ითქვას, რომ გერმანულ სამართალში პირობადებულ საკუთრებას, უპირველეს ყოვლისა, სწორედ ამ კუთხით ენიჭება მნიშვნელობა. როგორც ცნობილია, სანიმუშო უფლების მქონე კრედიტორი გაკოტრების საქმის წარმოებისას განსაკუთრებულად დაცულია. სტატიაში პირობადებული საკუთრების ინსტიტუტი ამ კუთხითაცაა განხილული.

1. პირობადებული საკუთრების ცნება და ისტორიული ასპექტები

პირობადებული საკუთრების შინაარსი. როგორც ცნობილია, „ჩვეულებრივი“ ნასყიდობის ხელშეკრულებით (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 477-ე მუხლი; BGB §433) წარმოშობილი ვალდებულებების შესრულება „ხელი ხელში“ (ერთდროულად; BGB §322) ხდება. ხშირად, განსაკუთრებით სამრეწველო პროცესის ფარგლებში, მხარეთა საერთო ინტერესის შესაბამისად, ერთ-ერთი მხარე სახელშეკრულებო ვალდებულების „წინასწარ შესრულებას“ თანხმდება. „წინასწარი შესრულების“ ინტერესი მხარეებს მაშინ უჩნდებათ, როდესაც ბაზარზე კონკურენცია დიდია და ისინი იძულებულნი არიან მინდინარე ეკონომიკურ პროცესებზე სათანადო რეაგირება მოახდინონ⁶. ამ შემთხვევაში გამყიდველი დანტერესებულია რაც შეიძლება სწრაფად და დაცულად გაასხვისოს ნივთი. მყიდველი კი ცდილობს, რაც შეიძლება ნაკლებ დროში და ფორმალურობის გარეშე ფასის გადახდის გადავადების პირობით შეიძინოს იგი. ხშირად მყიდველი საკუთარი ხელშეკრულებისმიერი ვალდებულების შესრულების საფუძვლიან ვარაუდს მიღებული ნივთის გადაუშვავების ან მესამე

⁶ Weber H., Kreditsicherungsrecht, 8. Auflage, 2006, 187.

პირზე მისი გასხვისების (გაგრძელებული პირობადებული საკუთრება) პროცესს უკავშირებს⁷.

პირობადებული საკუთრება ძირითადად სწორედ ასეთ შემთხვევებში გამოიყენება. ამ ინსტიტუტის პოპულარობას მისი საიმედოობა განაპირობებს. ევროპულ ბაზარზე ის კრედიტის (საგნობრივი კრედიტი) უზრუნველყოფის ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული სახეობაა და მისი გამოყენება, განსაკუთრებით სამრეწველო ბრუნვაში, უკვე დიდი ხანია ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა. პირობადებული საკუთრების განშტოებას დიდი პრაქტიკული გამოყენება გააჩნია. მათი ჩამოყალიბება ე.წ. „ტექნიკური პროგრესის“ თანმდევი მოვლენა გახლდათ. მოცემულ სტატიაში საუბარია მხოლოდ „მარტივ“ პირობადებულ საკუთრებაზე, რადგან, ვფიქრობ, მისი განშტოებების სრულად წარმოდგენა ამ ნაშრომის ფარგლებში შეუძლებელია.

პირობადებული საკუთრება კრედიტის უზრუნველყოფის საშუალებაა, როგორც გერმანული, ისე ქართული სამართლის მიხედვით. პირობადებული საკუთრების გამოყენება ძირითადად ინდუსტრიულ და სავაჭრო ურთიერთობებში ხდება. ევროპის ინდუსტრიულ ქვეყნებში კრედიტის უზრუნველყოფის ეს საშუალება მოთხოვნის უზრუნველყოფის ყველაზე მეტად გავრცელებული ფორმაა.⁸ ამ შემთხვევაში საუბარი არაა ფულად კრედიტზე. მეიდველს მოძრავი ნივთი მფლობელობაში გადაეცემა და იგი იძენს უფლებას, რომ ეს ნივთი გულისხმიერების, როგორც საკანონმდებლო მოთხოვნის, ისე სახელშეკრულებო დათქმის გათვალისწინებით, საკუთარი სურვილისამებრ გამოიყენოს. შესაბამისად, გამყიდველი ამ ნივთზე საკუთრების უფლებას იტოვებს. ამით, დადებული ნასყიდობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, საფასურის მოთხოვნის უფლების სა-ნივთოსამართლებრივად უზრუნველყოფა ხდება. ლიტერატურაში გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობის ხელშეკრულების გამოყენება მხოლოდ მოძრავ ნივთებთან მიმართებითაა შესაძლებელი⁹.

⁷ Reinicke M., Tiedtke K., Kreditsicherung, 5. Auflage, 2006, 289.

⁸ Prutting H., Wegen G., Weinreich G., BGB Kommentar, 2006, 711.

⁹ ჭანტურია ლ., კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, თბილისი, 2012, 166.

პირობადებული საკუთრება, ერთი მხრივ, ფულადი მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებაა, რომელიც მყიდველის მიერ საფასურის სრულად გადახდის შემდეგ კი არ ქრება, არამედ მყიდველის ხელში ნივთზე აბსოლუტურ უფლებად განხორციელდება. მეორე მხრივ, იგი მყიდველისთვისაც დამატებითი მოტივაციაა, ბოლომდე შეასრულოს თავისი ვალდებულება. პირობადებულ საკუთრებას აქცესორული ხასიათი არ გააჩნია. აქ პირობის ქვეშ დაყენებული საკუთრება სრულ საკუთრებად გარდაიქმნება. პირობადებული საკუთრების სამართლებრივი ბუნების დასადგენად აუცილებელია მისი სკ-ის 186-ე მუხლთან შესაბამისობის განსაზღვრა.

სკ-ის 186-ე მუხლის მიხედვით, მოძრავ ნივთზე საკუთრების გადასაცემად ორი აბსტრაქტული წინაპირობის არსებობაა აუცილებელი: ნამდვილი უფლების არსებობა და ნივთის მფლობელობაში გადაცემა. ამ აბსტრაქტული წინაპირობების არსებობისას საკუთრება მოძრავ ნივთზე უპირობოდ გადადის სამართლებრივი ურთიერთობის შესაბამის მონაწილეზე. ამიტომაც, განვადებით ნასყიდობისას (სკ-ის 505-ე მუხლი), რადგან განვადებით ნასყიდობა მხოლოდ ნასყიდობის ერთ-ერთი სახეა, სკ-ის 186-ე მუხლის ორივე აბსტრაქტული წინაპირობა სრულდება და მყიდველს საკუთრება მოძრავ ნივთზე მისი მფლობელობაში მიღებასთან ერთად წარმოეშობა.

განვადებით ნასყიდობისაგან განსხვავებით, პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობისას მყიდველს საკუთრება მხოლოდ საფასურის სრულად გადახდის შემდეგ უჩნდება. მიუხედავად იმისა, რომ ის ნივთის პირდაპირი მფლობელია და მისი გამოყენების, გემანული სამართლის მიხედვით კი, მისი გასხვისების ან გადამუშავების უფლებასაც აქვს, საფასურის სრულად გადახდამდე მესაკუთრედ გამყიდველი რჩება. შეიძლება ითქვას, რომ სკ-ის 188-ე მუხლი საკუთრების უფლების მხარიდან მხარეზე გადასვლის სპეციალურ, სკ-ის 186-ე მუხლისაგან განსხვავებულ წესს ადგენს და ამით ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობების მონაწილეებს შესაძლებლობას უტოვებს საჭიროების შემთხვევაში ხელშეკრულების ფარგლებში საკუთრების გადასვლის ამგვარ ფორმაზე შეთანხმდნენ.

სკ-ის 188-ე მუხლის საფუძველის შესაბამისად, პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობისას კრედიტორის მიერ ნასყიდობის ხელშეკრულების

ობიექტზე საკუთრების უფლების დატოვებით მისი მოთხოვნის სანივთო-სამართლებრივი უზრუნველყოფა ხდება.¹⁰ პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობა მხოლოდ მოძრავი ნივთებზე განკარგვის დროსაა შესაძლებელი და მისი ბუნება არააქცესორულია¹¹.

ასევე, საინტერესოა პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობისა და პირობითი გარიგებების შესახებ ნორმების ურთიერთკავშირი, რასაც პირობადებული საკუთრებისა და განვადებით ნასყიდობის ერთმანეთთან შედარების კუთხით არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება.

პირობადებული საკუთრების ისტორიული ასპექტები. პირობადებულ საკუთრებას ხანგრძლივი ისტორია გააჩნია. სადავოა საკითხი, იღებს თუ არა პირობადებული საკუთრება თავის საწყისის რომის სამართალში.

მკვლევართა აზრით, პირობადებული საკუთრება უკვე XII ტაბულის კანონებშია (ქრ.შ.-მდე მე-5 საუკუნე) მოხსენიებული. სამართლის ამ ინსტიტუტის ნიშნებს პავლუსის (ქრ.შ.-დან მე-3 საუკუნე), ულპიანეს (ქრ.შ.-დან მე-3 საუკუნე) და მე-6 საუკუნით დათარიღებულ იუსტინიანეს კოდიფიკაციებშიც ვხვდებით.¹²

ამ წერილობითი წყაროების მიხედვით, გამყიდველის პოზიცია გამყარებული იყო არამხოლოდ ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობების მომწესრიგებელი ნორმებით, არამედ კანონის ნორმით, რომელიც გამყიდველის საკუთრების უფლებას მანამდე აცხადებდა დაცულად, სანამ მიყიდველი სრულად არ შეასრულებდა თავის ვალდებულებას ან არ მოახდენდა ამ ვალდებულების უზრუნველყოფას¹³. მხარეები ნასყიდობის ხელშეკრულებას პოზიტიური პირობის გარეშე დებდნენ. ზემოხსენებული წესი მოქმედებას იწყებდა, როდესაც მხარეები ნასყიდობის ფასის გადაუხდელობის გამო ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობას სადაოდ ხდიდნენ. ამ შემთხვევაში მატერიალური სამართლის გამოყენება ხდებოდა, რომლის ძალითაც, საკუთრების უფლება ნივთზე გამყიდველის მხარეს ივარაუდებოდა. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, საკუთრების უფლების

¹⁰ იქვე.

¹¹ იქვე.

¹² Maass M.J., Die Geschichte des Eigentumsvorbehaltes, 2003, 34.

¹³ იქვე, 36.

შესახებ შეთანხმება ცალკე აბსტრაქტული შეთანხმების სახით, უშუალოდ ხელშეკრულებაში არ მიიღწეოდა¹⁴.

მკვლევართა უმრავლესობის აზრით, პირობადებული საკუთრება, როგორც „საგნობრივი კრედიტის“ უზრუნველყოფის საშუალება, რომელსა სამართალში არ არსებობდა. საკუთრების უფლების დატოვება გამყიდველის მხარეს უფრო მეტად სამართლის ნორმის საფუძველზე ხდებოდა მხოლოდ მაშინ, როდესაც მყიდველი თავის ვალდებულებას ნივთის საფასურის გადახდის შესახებ არ შეასრულებდა.

პირველი წყარო, რომელიც ხელშეკრულების გზით შეთანხმებას საკუთრების განსაზღვრული პირობით გადასვლას ადასტურებს, XIV-XV საუკუნეებით თარიღდება. თავდაპირველად, მსგავსი ხელშეკრულება მიწის ნაკვეთებზე ნასყიდობისას გამოიყენებოდა და მისი პრაქტიკული გამოყენება XIX საუკუნემდე თითქმის არ ხდებოდა¹⁵. ამის ძირითადი მიზეზი ის იყო, რომ იმ პერიოდში „მიწა“ საბაზრო ბრუნვის მნიშვნელოვანი ობიექტი არ გახლდათ. უმეტესი „მიწა“ ნათესაური კლანების ან სახელმწიფოს საკუთრებაში იყო მოქცეული. ეს გარემოება მიწით ვაჭრობის კომერციალიზაციას სერიოზულად აბრკოლებდა¹⁶.

პირობადებული საკუთრების საჭიროება არც მცირე და საშუალო მოვაჭრეებისათვის არსებობდა, რადგან „ხელზე ვაჭრობა“ საქონლის ბრუნვის აბსოლუტურად გაბატონებულ პრინციპს წარმოადგენდა.

სიტუაცია ადრეული კაპიტალიზმის ეპოქაში შეიცვალა. მიწა საჯარო „ხელიდან“ სულ უფრო მეტად თავისუფლდებოდა და შესაბამისად, საბაზრო ბრუნვის ობიექტი ხდებოდა.

პირობადებული საკუთრების მნიშვნელობის ზრდასა და მისი კრედიტის უზრუნველყოფის ინსტრუქტურად ჩამოყალიბებას სასაქონლო ბრუნვისა და მყიდველთა რიცხვის ზრდამ ხელი შეუწყო. ფულადი კრედიტის გვერდით, რომლის უზრუნველყოფის მთავარი საშუალება (მოძრავი ნივთების შემთხვევაში) გირავნობა იყო, წარმოების ზრდასთან ერთად სასაქონლო კრედიტის არსებობის მოთხოვნილებაც გაჩნდა. ფულადი კრედიტი გირაოს უზრუნველყოფით, არაპრაქტიკული და ბრუნვის შემაფერხებელი

¹⁴ Von Staudiger J., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Buch 2, 2009, 427.

¹⁵ Thiemann B., Die Entwicklung der Eigentumsanwartschaft bei Vorbehaltskauf in der neuen Deutschen Privatrechtsgeschichte, 2002, 31.

¹⁶ იქვე, 32.

ხდებოდა. გირაოს დროს ნივთი კრედიტორს მფლობელობაში გადაეცემოდა და მისი მიზნობრივად გამოყენება არც ერთი მხარისათვის აღარ იყო შესაძლებელი (თუნდაც მხოლოდ ხელშეკრულებით დათქმულ ვადაში). ამიტომ ნივთი სასაქონლო ბრუნვიდან ვარდებოდა, რაც, განსაკუთრებით ადრეულ კაპიტალიზმში, არასასურველი მოვლენა იყო¹⁷.

გარმანელმა კანონმდებელმა ეს განვითარება ყურადღების გარეშე არ დატოვა და XVII საუკუნეში პირობადებული საკუთრების ნორმატიზება მოახდინა. კანონმდებლის განსაზღვრებით, პირობადებული საკუთრება მხოლოდ ნასყიდობის ღირებულების უზრუნველყოფის საშუალება აღარ იყო. პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობის გამყიდველმა გაკოტრების სამართალშიც პრივილეგირებული პოზიცია მიიღო. პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობა მოძრავ ნივთებზეც გახდა შესაძლებელი¹⁸. ყველაფრის მიუხედავად, პირობადებული საკუთრება ამ ეპოქაში კრედიტორების საშუალებას არ წარმოადგენდა.

აბსტრაქციის პრინციპის ჩამოყალიბებამ, სავინისა და კანტის მოძღვრებებმა და პირობადებული საკუთრების მხოლოდ მოძრავ ნივთებზე შეთანხმების დაკანონებამ ამ ინსტიტუტის დღევანდელი გაგებით ფორმირებაში მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა.

ამ ხანგრძლივმა განვითარებამ გემანიის სამოქალაქო კოდექსის 455-ე მუხლში ლოგიკური ასახვა ჰპოვა. მუხლში პირობადებული საკუთრების ნორმატიზება და მისი მატერიალური სამართლის ნაწილად ქცევა მოხდა.

გერმანულმა პირობადებული საკუთრების სამართლებრივმა ინსტიტუტმა საბოლოო ცვლილება 2002 წელს ვალდებულებითი სამართლის რეფორმის შედეგად განიცადა. ეს ცვლილებები შეეხო არა პირობადებული საკუთრების შინაარსს, არამედ იგი ძირითადად ხელშეკრულებაზე უარის თქმის ინსტიტუტისკენ იყო მიმართული. ეს რეფორმა 1999 წლის ევროკავშირის 44-ე დირექტივის გამოხმაურება გახლდათ (“zu bestimmten Aspekten des Verbrauchergüterkaufs und der Garantie für Verbrauchsgüter”)¹⁹, რომელიც მომხმარებელთა დაცვისა და მათი უფლებების დაცულობის ხარისხის გაუმჯობესებას ისახავდა მიზნად²⁰. 2001

¹⁷ Maass, M.J. Die Geschichte des Eigentumsvorbehaltes, 330.

¹⁸ იქვე, 332.

¹⁹ Juris Praxiskommentar BGB, 2009, 129.

²⁰ იქვე.

წლის რეფორმით 455-ე მუხლი შეიცვალა 449-ე მუხლით და პირობადებული საკუთრების დღევანდელი, საბოლოო სახით ჩამოყალიბება მოხდა. აღსანიშნავია, რომ ცვლილებამ მთელ გერმანულ ვალდებულებით სამართალზე (განსაკუთრებით, ამ კუთხით, საინტერესოა გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის (BGB) 323-ე და 346-ე მუხლების ანალიზი) დიდი გავლენა იქონია. რამდენიმე ცვლილება, რომელიც გერმანულ სამართალში ამ მხრივ განხორციელდა, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ავტორებმა ჯერ კიდევ 1997 წელს გაითვალისწინეს. ეს, უპირველს ყოვლისა, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 405-ე და 336-ე მუხლებს ეხება.

2. პირობადებული საკუთრება გერმანული სამართლის მიხედვით

ზოგადი. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსში პირობადებულ საკუთრებას 449-ე მუხლი დაეთმო. გერმანულ სამართალშიც ისევე, როგორც ქართულ სამართალში, პირობადებული საკუთრების ინსტიტუტი კრედიტის უზრუნველყოფის საშუალებაა, რომელიც არააქცესორული ბუნებისა და კრედიტორის (პირობადებული საკუთრებით გამყიდველისათვის) მოთხოვნის დასაცავად როგორც ვალდებულებითსამართლებრივ, ისე სანივთოსამართლებრივ ბერკეტებს ქმნის. პირობადებული საკუთრების დუალისტური ხასიათის გამო მხარეების ურთიერთობა როგორც ვალდებულებითსამართლებრივი, ისე სანივთოსამართლებრივი შინაარსისაა.

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 449-ე მუხლი განმარტებითი წესია, რაც იმას გულისხმობს, რომ ეჭვის შემთხვევაში საკუთრების უფლება ნივთზე საფასურის სრულად გადახდამდე გამყიდველის მხარეს ივარაუდება.²¹ პირობადებული საკუთრების ნორმატიული აგებულება 449-ე მუხლთან ერთად 433-ე, 929-ე და 158-ე მუხლებს შეიცავს. ამით პირობადებული საკუთრების სამართლებრივ ინსტიტუტზე აბსტრაქციისა და გამიჯვნის პრინციპების ზემოქმედება უდავო ხდება.

პირობადებული საკუთრება და აბსტრაქციის პრინციპი. პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობის არსისა და მისი აბსტრაქციის პრინციპთან ურთიერთკავშირის წარმოსადგენად „ჩვეულებრივი“ ნასყიდობის ხელშე-

²¹ Prutting H., Wegen G., Weinreich G., BGB Kommentar, 2006, 712.

კრულების დადებისა და მისგან გამომდინარე ვალდებულებების შესრულების სამართლებრივი პროცესის წარმოჩენაა საჭირო.

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 322-ე მუხლის თანახმად, მხარეები ვალდებული არიან შეასრულონ ნასყიდობის ხელშეკრულებით (433-ე მუხლი) გათვალისწინებული ვალდებულებები „ხელი ხელში“ (ერთდროულად). ვალდებულებების ერთდროულად შესრულებით გამყიდველის მიერ მყიდველზე როგორც ნივთის, ისე საკუთრების უფლების გადაცემა (433-ე მუხლი, აბზ.1; 929-ე მუხლი, პირველი წინადადება) მყიდველის მიერ ნასყიდობის საფასურის გადახდის ვალდებულების (433-ე მუხლი, აბზ.2) შესრულებას ემთხვევა და ხელშეკრულება შესრულებულად მიიჩნევა.²² საკუთრების უფლება მყიდველზე გადადის მაშინ, როდესაც გამყიდველი ნამდვილი უფლების საფუძველზე ნივთს გადასცემს და მასთან ერთად საკუთრების უფლებასაც. ქართული სამართლისაგან განსხვავებით, გერმანულ სამართალში საკუთრების უფლების გადასცემად მხოლოდ ნივთის გადაცემა და „ნამდვილი უფლების არსებობა“ არაა საკმარისი.²³ მხარეებმა საკუთრების უფლებაზე ზემოქმედების მოსახდენად, უპირველეს ყოვლისა, სანივთოსამართლებრივ შეთანხმებას უნდა მიადწიონ. ამ აბსტრაქტული „სანივთო გარიგების“ განმარტება გერმანული სამოქალაქო კოდექსის 929-ე მუხლშია მოცემული. 929-ე მუხლის მიხედვით, „მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების გადასაცემად სავალდებულოა, რომ მესაკუთრემ საკუთრების უფლების შემძენს გადასცეს ნივთი მფლობელობაში და მათ შორის არსებობდეს შეთანხმება ამ უფლების გადასვლის შესახებ“²⁴. ჩვეულებრივ, ნასყიდობისას, „სანივთო შეთანხმება“ და ნივთის გადაცემა ერთ აქტში, მფლობელობის უზრუნველყოფაში ხორციელდება და საკუთრების უფლების გადასვლას უპირობოდ იწვევს.

აბსტრაქციის პრინციპის შინაარსი იმაში მდგომარეობს, რომ, მაგალითად, ნივთზე ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისას (აბსტრაქციის პრინციპის ყველაზე აშკარა მაგალითი), გარდა ვალდებულებითსამართლებრივი ხელშეკრულებისა, სანივთო ხელშეკრულება, რომელიც უშუალოდ მხარიდან მხარეზე საკუთრების უფლების გადასვლას ეხება და რომლის

²² Baur J., Stürner R., Sachenrecht, 18. Auflage, 2009, 826.

²³ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 186-ე მუხლი, პირველი ნაწილი.

²⁴ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB), §929, Satz 1.

მოქმედებაც „კაუზალური გარიგებისაგან“ დამოუკიდებელია, აბსტრაქტულად იდება, მიუხედავად იმისა, რომ მათი დადების ფაქტი შეიძლება გარეგნულად ერთმანეთს დაემთხვეს.²⁵ აბსტრაქტული ხელშეკრულების საფუძველზე მხარეებს მხოლოდ საკუთრების უფლებაზე განკარგვის შესახებ შეთანხმების მიღწევა შეუძლიათ. როდესაც მხარეები კაუზალური ხელშეკრულების საფუძველზე ასრულებენ ვალდებულებებს (433-ე მუხლი), ივარაუდება, რომ მათ შორის, ასევე, დაიდო აბსტრაქტული ხელშეკრულება ნივთზე საკუთრების უფლების გადასვლის შესახებ.

გამიჯვნის პრინციპის თანახმად, ეს ორი ხელშეკრულება ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად არსებობს და შესაბამისად, სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი ნაწილისა და სახელშეკრულებო სამართლის ნორმები თითოეულზე ცალ-ცალკე, ერთნაირად მოქმედებს. მიუხედავად იმისა, რომ ძირითად შემთხვევებში საკუთრების უფლების შესახებ მიღწეული შეთანხმება ვალდებულებითსამართლებრივ ხელშეკრულებაში აისახება (რადგანაც მხარეები იქ შეთანხმდნენ ნასყიდობის ფასსა და ნივთის გადაცემაზე), „კაუზალური გარიგების“ ბათილობა სანივთოსამართლებრივი შეთანხმების ბათილობას არ იწვევს. გაყოფის პრინციპის თანახმად, ეს ხელშეკრულებები დამოუკიდებლად არსებობს.²⁶

ეს დაყოფა მნიშვნელოვანია პირობადებული საკუთრების შემთხვევაში და მხარეთა მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობის დროს განსაკუთრებულ ნორმატიულ ფონს წარმოშობს. ვალდებულებითსამართლებრივი ნასყიდობის ხელშეკრულების დადება უპირობოდ ხდება (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 433-ე მუხლი), ხოლო სანივთოსამართლებრივი შეთანხმება უშუალოდ საკუთრების გადასვლის შესახებ, ვალდებულებითსამართლებრივი ხელშეკრულებიდან საფასურის გადახდის პირობით იდება (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 929-ე და 158-ე მუხლები). შესაბამისად, აბსტრაქციის პრინციპი „შესაძლებელს ხდის“ იმას, რომ მხარეები კაუზალური გარიგების ძალით უპირობოდ ურთიერთვალდებულნი არიან, ხოლო სანივთო გარიგება, ანუ კაუზალური გარიგების შესრულების პი-

²⁵ Klopffeller J., Studienkommentar BGB, 6. Auflage, 2003, 638.

²⁶ პირობადებული საკუთრებისას გვაქვს აბსტრაქციის პრინციპის ერთგვარი გამოჩენისი, რადგან კაუზალური და სანივთო გარიგებები ამ შემთხვევაში გარკვეულწილად ერთმანეთზე სამართლებრივი შედეგის დადგომის კუთხითაც არის დამოკიდებული.

რობით საკუთრების გადასვლის შესახებ მათი შეთანხმება მყიდველის მიერ საფასურის სრულად გადახდამდე მერყევ მდგომარეობაშია, ანუ პირობითია. ხსენებული გარიგებების გამო, პირობადებული საკუთრების ინსტიტუტი პირობითი გარიგებების შესახებ არსებულ წესებთან შესაბამისია.

აბსტრაქტული და კაუზალური გარიგებები ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად არსებობენ. კაუზალური გარიგების ბათილობა არ იწვევს აბსტრაქტული გარიგების ბათილობას და პირიქით.²⁷ სადავოა საკითხი, გვაქვს თუ არა სახეზე პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობის შემთხვევაში ამ პრინციპიდან ერთგვარი გამონაკლისი (მისი დარღვევა). როდესაც სანივთო გარიგების პირობით დადება ზდება (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 929-ე და 158-ე მუხლები) და ამ პირობის დადგომა კაუზალური გარიგების შესრულებაზე დამოკიდებული, სამართლიანად ჩნდება ეჭვი, ზომ არ არის ეს ორი გარიგება განსაზღვრულ ფარგლებში ერთმანეთზე დამოკიდებული? თუ პირობადებული ნასყიდობით მყიდველი არ გადაიხდის ნივთის საფასურს და ამ მიზეზით გამყიდველი უარს იტყვის ხელშეკრულებაზე, მაშინ სანივთო გარიგება ზომ მუდმივად მერყევად ბათილ მდგომარეობაში დარჩება და ვერასდროს გამოიწვევს სამართლებრივ შედეგს. ეს საკითხი ლიტერატურაში დავის საგანია.

აღნიშნული აბსტრაქციისა და გამიჯვნის პრინციპების გერმანული პირობადებული საკუთრებისათვის შეუცვლელ მნიშვნელობას ცხადყოფს. მათი ურთიერთკავშირის ყველა კუთხით წარმოჩენა უფრო ვრცელი სამეცნიერო ნაშრომის ფარგლებში უნდა მოხდეს.

პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობის ხელშეკრულების ფორმა. იმის გათვალისწინებით, რომ პირობადებული საკუთრების გამოყენება მხოლოდ მოძრავ ნივთებთან მიმართებით ზდება, ასეთი ხელშეკრულება წერილობით ფორმას არ მოითხოვს. მთავარია, რომ მხარეებმა საკუთრების უფლებაზე ამგვარი ზემოქმედების შესახებ მყიდველისათვის ნივთის მფლობელობაში გადაცემამდე შეთანხმებას მიაღწიონ. გამყიდველმა ცხადად უნდა განუმარტოს მყიდველს, რომ მას საფასურის სრულად გადახდამდე საკუთრების უფლების გადაცემა არ სურს.²⁸ შესაბამისად, პირო-

²⁷ Kropholler J., Studienkommentar BGB, 6. Auflage, 2007, 638.

²⁸ Staudingers J., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Buch 2, 2009, 433.

ბადებული საკუთრების შესახებ შეთანხმების მიღწევა კაუზალური ხელშეკრულების დადების შემდეგაც არის შესაძლებელი. ასეთ შემთხვევაში სახეზე გვექნება ე.წ. დამატებითი პირობადებული საკუთრება.²⁹

შესაძლებელია, რომ გამყიდველმა მყიდველს საკუთრების უფლების მასზე გადასვლის ასეთი პირობის შესახებ ზედნადების (Lieferschein) მეშვეობითაც აცნობოს. ეს საკითხი განსაკუთრებით აქტუალურია არათანმყოფ პირებს შორის დადებული გარიგებებისას, რადგან ზედნადები მყიდველს სწორედ ასეთ შემთხვევებში მიეწოდება. ეს პირობა მყიდველისათვის ზედნადების ტექსტიდან გამომდინარე, ადვილად და აშკარად აღსაქმელი უნდა იყოს.³⁰

პირობადებული საკუთრების შესახებ შეთანხმების არსებობის დასადგენად, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, ორ გარემოებას ექცევა ყურადღება: პირველი, მყიდველმა უნდა მიიღოს ნივთი მფლობელობაში; მეორე, მისთვის ცხადი უნდა იყოს, რომ გამყიდველის ნება საკუთრების უფლების შენარჩუნების შესახებ, შეიძლება ზედნადების ტექსტში იყოს მოცემული. ამ წინაპირობების არსებობისას სანივთო გარიგება დადებულად მიიჩნევა (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 929-ე მუხლი).³¹ ამ დროს, პირობადებული საკუთრების შესახებ შეთანხმების მიღწევის შესაძლებლობა მხარეებს მხოლოდ ნივთის მფლობელობაში გადაცემამდე გააჩნიათ.³² მიუხედავად იმისა, რომ კანონი მხარეებს ფორმასთან დაკავშირებულ იმპერატიულ მოთხოვნებს არ უწესებს, ლიტერატურაში და სამართალწარმოებაში გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, უძჯობისა პირობადებული საკუთრების წერილობითი ფორმით ჩამოყალიბება. უპირველეს ყოვლისა, ეს გამყიდველს ეხება, რადგან მტკიცების ტვირთი სამართლოში სწორედ მას აწევს.³³

პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობის მხარეთა უფლებები და ვალდებულებები. პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობისას მხარეებს შორის კომპლექსური და მრავალმხრივი სამართლებრივი ურთიერთობა წარმოიშობა. პირობადებული საკუთრების სამართლებრივი ინსტიტუტის ისტო-

²⁹ Prutting H., Wegen G., Weinreich G., BGB Kommentar, 2006, S. 712.

³⁰ Staudingers J., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Buch 2, 2009, 432.

³¹ Bülow P., Recht der Kreditsicherheiten, 7. Auflage, 2006, 223.

³² Staudingers J., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Buch 2, 2009, 433.

³³ Nomoskommentar, BGB, 2006, 617.

რიულ განვითარებას თუ დავაკვირდებით, დავინახავთ, რომ ამ პროცესის ლაითმოტივს სწორედ გამყიდველის უფლებების დაცვა წარმოადგენდა. მაგრამ საზოგადოებაში მიმდინარე პროცესებმა და სავაჭრო ურთიერთობების განვითარებამ, ასევე, პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობის მყიდველის უფლებების სათანადო დაცვაც აუცილებელი გახდა. ამ მხრივ, აღსანიშნავია, პირობადებული საკუთრებით მყიდველის სანივთო უფლება, როგორც საკუთრების წინა საფეხური (Anwartschaftsrecht).³⁴ იგი მყიდველის მატერიალურ-სამართლებრივ უფლებას არ წარმოადგენს და ასეთად (სანივთო უფლებად) სასამართლოს მიერაა აღიარებული. მოლიანობაში, მყიდველის ეს პოზიცია, იმ ნორმებით მინიჭებული უფლებების ერთობლიობაა, რომელიც მფლობელობისა და პირობითი გარიგებების შესახებ არსებული მოწესრიგებიდან გამომდინარეობენ.

პირობითი აბსტრაქტული სანივთო გარიგებისა და ნასყიდობის კაუზალური ხელშეკრულების ძალით, პირობადებული საკუთრების შემთხვევაში კრედიტორს (გამყიდველს) მყიდველის მიმართ როგორც ვალდებულებით სამართლებრივი, ისე სანივთოსამართლებრივი უფლებები გააჩნია.³⁵ შესაბამისად, მისი სამართლებრივი პოზიცია, სხვა კრედიტორებთან შედარებით, უფრო მყარი და საიმედოა. ის ფაქტი, რომ გამყიდველი ხელშეკრულების მხარეა, რომელიც ნივთის გადაცემის ვალდებულებას (მაგრამ არა საკუთრების უფლების გადაცემის) წინასწარ ასრულებს, ასეთ დაცვას სავალდებულოსაც ზდის. გერმანული სამართლებრივი სისტემა ამ პოზიციას ამყარებს და გამყიდველს სათანადო სამართლებრივ დაცვას სთავაზობს. სწორედ ამით არის განპირობებული ამ ინსტიტუტის გერმანულ გაკოტრების სამართალში გათვალისწინება და პირობადებული საკუთრების საიმედოობის ამგვარად უზრუნველყოფა.

პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობის გამყიდველს გაკოტრების სამართალში განსაკუთრებული პოზიცია უკავია (იგულისხმება ისეთი შემთხვევები, როდესაც მყიდველი იურიდიული პირია, სხვა შემთხვევებში გამყიდველი სარგებლობს უშუალოდ იმ უფლებებით, რომლებსაც მისი ტიტული უზრუნველყოფს). „ჩვეულებრივი“ ნასყიდობისას, იმ შემთხვე-

³⁴ Medicus, Bürgerliches Recht, 20 Auflage, 2004, 292.

³⁵ Bülow P., Recht der Kreditsicherung, 6 Auflage, 2006, 207.

ვაში, თუ მყიდველმა არ გადაიხდა ნივთის საფასური და ის გადახდისუუნარო გახდა, გამყიდველს რაიმე სახის დაცვა არ გააჩნია.

გაკოტრების შესახებ გერმანიის კანონის (InsO) 35-ე მუხლის მიხედვით, კრედიტორის გადახდისუუნარობის შემთხვევაში ვალუვალობის მასას მიეკუთვნება კრედიტორის მთელი ქონება, რომელიც მას გაკოტრების შესახებ საქმის წარმოების გახსნის მომენტიდან ეკუთვნის (§35 InsO). რადგანაც ივარაუდება, რომ „ჩვეულებრივი“ ნასყიდობისას მყიდველი ნივთის გადაცემით გახდა მესაკუთრე (გადაცემითა და 929-ე მუხლის პირველი აბზაცის მიხედვით) მოცემული ნივთი ავტომატურად ვალუვალობის მასას მიეკუთვნება და ყველა კრედიტორს თანაბრად აქვს უფლება, ამ ნივთით დაიკმაყოფილოს თავისი დასაბუთებული მოთხოვნა³⁶. სწორედ იმის გამო, რომ გამყიდველმა დაკარგა საკუთრება ნივთზე, მას არ შეუძლია დაეყრდნოს „გაკოტრების შესახებ კანონის“ 51-ე მუხლს და მოითხოვოს განსაკუთრებული დაკმაყოფილება. რადგან მას არ გააჩნია სანივთოსამართლებრივი მოთხოვნის უფლება, მისი უფლების დაცვა არც ამ კანონის 47-ე მუხლითაა შესაძლებელი. იმავე მიზეზით გამყიდველს არც 985-ე მუხლით შეუძლია მოითხოვოს ნივთის უკან დაბრუნება. მას მხოლოდ ვალდებულებითსამართლებრივი მოთხოვნის შესაძლებლობა რჩება.

შეიძლება ითქვას, რომ „ჩვეულებრივი“ ნასყიდობის ხელშეკრულებისას, მყიდველის გაკოტრების შემთხვევაში, გამყიდველს საკმაოდ სუსტი დაცვა გააჩნია. საქონლის გაყიდვის სურვილის მიუხედავად, გამყიდველს ხშირად უწევს ნასყიდობაზე უარის თქმა, როდესაც ვალდებულებების შესრულება „ხელი ხელში“ ვერ ხერხდება. რა სამართლებრივი საშუალებები არსებობს მხარეებისთვის, თუ მათ ერთმანეთთან საფასურის გადახდის განვადებითა და ამავედროულად, სათანადო სამართლებრივი დაცვის უზრუნველყოფით ნასყიდობის ხელშეკრულების დადების სურვილი აქვთ?

შესაძლოა, გამოსავალი გირავნობის გამოყენება იყოს. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 1204-ე მუხლის თანახმად, მოძრავი ნივთების გირავნობის შემთხვევაში მოგირავნეს უფლება აქვს თავისი უფლების დაკმაყოფილება გირავნობის საგნიდან მიიღოს. პრაქტიკა აჩვენებს, რომ გი-

³⁶ Dr. Serick R., Eigentumsvorbehalt und Sicherungsübereignung, Band 1, 1965, 76.

რავნობით პრობლემის გადაჭრა იმ მოქნილობასა და გამყიდველის დაცვის ხარისხს არ უზრუნველყოფს, რომელიც საბაზრო ბრუნვისთვის არის აუცილებელი.

გერმანული სამართლის მიხედვით, მოძრავ ნივთზე გირავნობა არ არის კრედიტის უზრუნველყოფის საშუალება, რომელიც მოკლებულია მფლობელობის ვალდებულებას³⁷. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 1205-ე მუხლის მიხედვით, დამგირავებელი ვალდებულია, მოგირავენს ნივთი მფლობელობაში გადასცეს³⁸. თუ დავუშვებთ, რომ მყიდველი გადავადებული ვალდებულების უზრუნველყოფის მიზნით, ნასყიდობის ობიექტს თავად გახდის გირავნობის საგნად, მაშინ იგი ვერ ისარგებლებს იმ ნივთით, რომლის შეძენაც მას სურს. ზოლო თუ გირავნობის საგანი სხვა ნივთია, რომლითაც მყიდველი უზრუნველყოფს თავის ვალდებულებას, მაშინ მისთვის არც ეს გამოსავალია მისაღები, რადგან ერთი ნივთის მისაღებად, იგი მეორე ნივთზე კარგავს მფლობელობას. ამავდროულად, დაგირავებული ნივთის სასაქონლო ბრუნვიდან ამოღება ხდება, რაც არც ბაზრის ინტერესებს ეხმაურება.

ამ და სხვა მიზეზების გამო, რომელთა ჩამოთვლაც მოცემული ნაშრომის ფარგლებში შეუძლებელია. გერმანულ სამართლებრივ ლიტერატურაში და პრაქტიკაში მოხდა გირავნობის, როგორც „საგნობრივი კრედიტის“ უზრუნველყოფის საშუალების უარყოფა. „საგნობრივი კრედიტის“ უზრუნველყოფის ყველაზე მისადაგებულ საშუალებად გერმანიაში და ზოგადად, მთელს ევროპაში პირობადებული საკუთრება მიიჩნევა³⁹.

თუ მოვალე დაკისრებულ ვალდებულებას არ ასრულებს, პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობისას ნივთის მესაკუთრედ გამყიდველი რჩება. კრედიტორს (ამ შემთხვევაში გამყიდველს) 985-ე მუხლის შესაბამისად, შეუძლია მყიდველისაგან ნივთის უკან დაბრუნება მოითხოვოს. თუ მყიდველი კეთილსინდისიერად ასრულებს დაკისრებულ ვალდებულებას, გამყიდველს არ შეუძლია გამოიყენოს ეს შესაძლებლობა და ამ შემთხვევაში ნივთის უკან დაბრუნების მოთხოვნა მის ინტერესებს არც შეესაბამება. რადგან მესაკუთრე მყიდველია, მას შეუძლია დაეყრდნოს გერმანიის „გა-

³⁷ იქვე, 10.

³⁸ Wolf M., Sachenrecht, 23. Auflage, 2007, 297.

³⁹ Bülow P., Recht der Kreditsicherheiten, 6. Auflage, 2006, 201.

კოტრების შესახებ კანონის“ 47-ე მუხლს და მოვალის კრედიტორებს შორის განსაკუთრებულად დაცული პოზიცია მოიპოვოს.⁴⁰ ამავე კანონის 35-ე მუხლის შესაბამისად, მესაკუთრის ნივთი ვალაუვალობის მასას არ განეკუთვნება⁴¹ და ნივთი მესაკუთრეს უბრუნდება.⁴² მიუხედავად იმისა, რომ მოვალემ ვერ შეასრულა საფასურის გადახდის ვალდებულება, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 346-ე მუხლის პირველი აბზაცის შესაბამისად, მან მიღებული შესრულება უნდა დააბრუნოს.

მოვალის გადახდისუუნარობის შემთხვევაში დაცვის გარდა, პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობის კრედიტორი სხვა ბევრი პრივილეგიითაც სარგებლობს. მოთხოვნის უზრუნველსაყოფად მას შეუძლია გამოიყენოს როგორც შესრულების მოთხოვნის უფლება, ისე გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 280-ე, 281-ე და 282-ე მუხლების შესაბამისად ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნაც.⁴³

ამ და სხვა მიზეზების გამო უდავოა, რომ პირობადებული საკუთრების სამართლებრივი ინსტიტუტი კრედიტორის უფლებებს სრულყოფილად იცავს და ამავედროულად, როგორც მყიდველის, ისე გამყიდველის საბაზრო ეკონომიკურ ინტერესებს შეესაბამება. არც პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობის მყიდველია დაცვის გარეშე. სასამართლო პრაქტიკაში მისი უფლებების ერთობლიობა სანივთოსამართლებრივ უფლებადაა აღიარებული. ამ უფლების შინაარსი ცალკე განსჯის საგანია.

3. პირობადებული საკუთრება ქართული სამართლის მიხედვით – ძირითადი პრობლემები

ზოგადი. პირობადებული საკუთრების სანივთოსამართლებრივი ინსტიტუტი ქართული სამართლისთვისაც არაა უცხო. პირობადებულ საკუთრებას ქართველმა კანონმდებელმა სამოქალაქო კოდექსის 188-ე მუხლი დაუთმო. უდავოა, რომ ეს მუხლი და შესაბამისად, მოძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების გადასვლის ეს გამონაკლისი წესი⁴⁴ ქართულ სამო-

⁴⁰ Baur M., Stürmer., Sachenrecht, 18. Auflage, 2009, 840.

⁴¹ Kreft G., Insolvenzordnung, 5. Auflage, 2008, 356.

⁴² იქვე, 355.

⁴³ Münchener Kommentar, Schuldrecht Besonderer Teil 1, 2007, 321.

⁴⁴ ჭანტურია ლ., კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, თბილისი, 2012, 166.

ქალაქო კოდექსში გერმანული სამართლის გავლენით აღმოჩნდა. ამიტომ, სტატიაში მოყვანილი ფაქტები და მსჯელობა, რომელიც პირობადებული საკუთრების ცნებას შეეხება, დანიშნულებასა და ისტორიულ განვითარებას, ქართული პირობადებული საკუთრებისთვისაც რელევანტურია. სტატიის ამ ნაწილში მინდა ყურადღება მხოლოდ იმ პრობლემურ საკითხებზე გავამახვილო, რომლებსაც პირობადებული საკუთრების ქართული სამართლებრივი ინსტიტუტის განხილვისას ვხვდებით.

მიუხედავად იმისა, რომ პირობადებული საკუთრება ქართული სამართლის მიხედვითაც კრედიტის უზრუნველყოფის სანივთოსამართლებრივ საშუალებადაა აღიარებული,⁴⁵ მაინც სადავოა საკითხი, ქართული სამართლის მიხედვით, რამდენადაა შესაძლებელი პირობადებული საკუთრების ინსტიტუტის კრედიტის უზრუნველყოფის საშუალებად გამოყენება. შესაძლებელია თუ არა საერთოდ ასეთი სახის ხელშეკრულების დადება მაშინ, როდესაც ქართული სამართალი აბსტრაქციის პრინციპს არ აღიარებს. სტატიის ამ ნაწილში განხილული იქნება ის რამდენიმე საკვანძო პრობლემა, რომელიც ქართული პირობადებული საკუთრების ინსტიტუტისთვისაა დამახასიათებელი.

პირობადებული საკუთრება პირობით გარიგებებთან მიმართებით. პირობადებული საკუთრება მხარეთა შორის კონსენსუალურად მიიღწევა. საკუთრების უფლებაზე ზემოქმედების ამგვარ შესაძლებლობას მხარეებს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 188-ე მუხლი ანიჭებს. საკუთრების უფლების მხარიდან მხარეზე გადასვლა „დროში გაწელილი“ და პირობადებულია. შესაბამისად, შეთანხმება, რომლის შინაარსი სანივთო სამართლებრივი ხასიათისაა, იმავე ხელშეკრულებით განსაზღვრული ვალდებულების შესრულებას უკავშირდება, რომელშიც თვითონ ეს სანივთო შეთანხმებაა მიღწეული. ლოგიკურად იბადება კითხვა, არის თუ არა პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობა პირობითი გარიგება?

477-ე მუხლისა და 188-ე მუხლის გამოყენებით პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობისას გამყიდველი ნივთის მყიდველისათვის მფლობელობაში გადაცემით, სწორედ 477-ე მუხლში განსაზღვრულ, საქონლის მიწოდების სახელშეკრულებო ვალდებულებას ასრულებს, მაგრამ, მეორე მხრივ, კი საკუთრების უფლების გადაცემის ვალდებულებას, საფასურის

⁴⁵ იქვე.

სრულად გადახდის პირობას უკავშირებს. იმავე ხელშეკრულებით მყიდველი ვალდებულია გადაიხადოს ნივთის საფასური დათქმულ დროსა და დათქმული ოდენობით. ამ შემთხვევაში გამოდის, რომ სახეზეა გარიგება გარიგების შიგნით,⁴⁶ რომლის საგანიც 188-ე მუხლით ნებადართული პირობითი საკუთრებაა. 186-ე მუხლთან შესაბამისობის საკითხი მეორეხარისხოვანია, რადგან 188-ე მუხლი საკუთრების უფლების გადასვლის 186-ე მუხლისაგან განსხვავებულ შესაძლებლობას პირდაპირ იძლევა. 477-ე მუხლში ნივთის საკუთრებაში გადაცემის ვალდებულებაზეა საუბარი, რომელიც ნივთის მფლობელობაში გადაცემის ვალდებულების მხარდამხარ ცალკე ვალდებულებადაა აღიარებული. თუ სახეზე არ გვაქვს აბსტრაქტული ხელშეკრულების მაგალითი, მაშინ პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობა პირობითია ან ნაწილობრივ პირობითი. ამის შესაძლებლობას კანონი არ ითვალისწინებს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 90-ე მუხლის შესაბამისად, დათქმული პირობის დადგომამდე გარიგება მერყევად ბათილია. შესაბამისად, საინტერესოა, თუ ხელშეკრულება პირობის დადგომამდე მერყევად ბათილია, მაშინ რის საფუძველზე უჩნდება მყიდველს საფასურის გადახდის, ხოლო გამყიდველს ნივთის მფლობელობაში გადაცემის ვალდებულება?

დანამდვილებით იმის თქმა, რომ პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობა პირობითი გარიგებაა, შეუძლებელია. 90-ე მუხლის შესაბამისად, პირობა სამომავლო და უცნობი უნდა იყოს. სამომავლო და უცნობი მოვლენაში ისეთი მოვლენა იგულისხმება, რომელიც ჯერ არ დამდგარა და ჯერ კიდევ უცნობია დადგება თუ არა ის საერთოდ.⁴⁷ შესაბამისად, საფასურის გადახდა შეიძლება წარმოადგენდეს ისეთ მოვლენას, რომელიც ჯერ არ დამდგარა და შესაბამისად ან დადგება, ან არა. მიუხედავად იმისა, რომ სამოქალაქო სამართალი ვალდებულების არსებობასთან ერთად მისი შესრულების საფუძვლიან ვარაუდს აწესებს, გადაიხდის თუ არა მყიდველი საფასურს ბოლომდე, მაინც უცნობია. თუ მყიდველმა უარი თქვა საფასურის გადახდაზე, გამყიდველს ასეთ შემთხვევაში უფლება აქვს მიმართოს სასამართლოს და მოითხოვოს საფასურის გადახდის

⁴⁶ ჭანტურია ლ., კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, თბილისი, 2012, 170.

⁴⁷ ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 2010, 410.

ვალდებულების შესრულება. ამ შემთხვევაში, მისი მოთხოვნის დაკმაყოფილება მაინც ნივთის დაბრუნებით მოხდება და არა მყიდველზე საფასურის გადახდის დაკისრებით. თუ მხარე ხელშეკრულებაზე უარს იტყვის, მხარეები ვალდებული იქნებიან დააბრუნონ მიღებული სიკეთე. შესაბამისად, საფასურის მიღების უცელობელი გარანტია გამყიდველს არ გააჩნია. ამიტომ საფასურის სრულად გადახდა შეიძლება სამომავლო უცნობ მოვლენად მიიჩნიოს და პირობად დაწესდეს. აუცილებელი არ არის, რომ პირობა შემთხვევითი მოვლენა იყოს (კაზუალური პირობა⁴⁸), პირობის დადგომა ერთ-ერთი მხარის მოქმედებაშიც შეიძლება გამოიხატოს (პოტესტატური პირობა⁴⁹).

მეორე მხრივ, 188-ე მუხლი საკუთრების უფლების გადასვლას ნებისმიერი პირობის ქვეშ დაყენების შესაძლებლობას არ იძლევა. დასახელებული ნორმა დასაშვებ პირობად მხოლოდ ნივთის საფასურის გადახდას აკანონებს. პირობადებული საკუთრების გამოყენება მხოლოდ ნასყიდობის ხელშეკრულებასთან მიმართებითაა შესაძლებელი. შესაბამისად, საკუთრების უფლების განსხვავებული წესით გადასვლის შესახებ (188-ე მუხლი) შეთანხმება და ნასყიდობის ხელშეკრულება (477-ე მუხლი) ფორმალურად ერთმანეთისაგან განცალკევებულად, ხოლო შინაარსობრივად ერთმანეთისაგან განუყოფლად უნდა წარმოვიდგინოთ (შეიძლება ითქვას, რომ 188-ე მუხლს აბსტრაქტული გარიგება თავის შინაარსში ღრმად აქვს ჩაბეჭდილი).

საერთოდ, 477-ე და 188-ე მუხლების კონსტალაცია ბევრ კითხვას ბადებს. ამიტომ, ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრების თანახმად, პირობადებული საკუთრების წარმოშობის ყველაზე მისადაგებულ ვალდებულებითსამართლებრივ ფორმას ნასყიდობის ხელშეკრულების სპეციფიკური გამოვლინება, გადახდის განვადებით ნასყიდობა (505-ე მუხლი) წარმოადგენს.⁵⁰ 505-ე მუხლი 477-ე მუხლისგან, უპირველეს ყოვლისა, იმით განსხვავდება, რომ გამყიდველს მყიდველისათვის ნივთზე საკუთრების გადაცემის ვალდებულებას არ უწესებს. 505-ე მუხლის გამოყენებით, შესაძლებელი ხდება საკუთრების უფლების მხარიდან მხარეზე ხელშე-

⁴⁸ კობახიძე ა., სამოქალაქო სამართალი, I ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 2001, 277.

⁴⁹ იქვე.

⁵⁰ ჭანტურია ლ., კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, თბილისი, 2012, 169.

კრულების დადებისთანავე გადაცემის (477-ე მუხლი) ვალდებულებისათვის გვერდის ავლა (უზენაესი სასამართლოს მიერ ამ საკითხთან დაკავშირებით განხილული დავების დეტალური შესწავლისას ცხადი ხდება, რომ სასამართლო პირობადებული საკუთრების შესახებ შეთანხმების არსებობას ყოველთვის 477-ე მუხლთან მიმართებით განიხილავს; პირობადებული საკუთრების 505-ე და 188-ე მუხლების საფუძველზე წარმოშობის საკითხზე სასამართლო პრაქტიკა თითქმის არ არსებობს). მაგრამ „განვადებით ნასყიდობისას“ საკუთრება მყიდველზე უპირობოდ გადადის,⁵¹ რადგან სახეზეა მოძრავ ნივთებზე საკუთრების გადასასვლელად საჭირო 186-ე მუხლის ორივე აბსტრაქტული წინაპირობა: ნამდვილი უფლება და ნივთის გადაცემა. შესაბამისად, ნივთის გადაცემით მყიდველი მესაკუთრე ხდება. რადგან 188-ე მუხლი მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების გადასვლის 186-ე მუხლისაგან განსხვავებულ წესს ადგენს და ამ წესის შესახებ შეთანხმების მიღწევის შესაძლებლობას იძლევა, მაშინ განვადებით ნასყიდობისას სახეზე მხარეებს შორის მიღწეული შეთანხმება პირობადებული საკუთრების შესახებ უცილობლად უნდა გექნოდეს. მითითებული უნდა იყოს, რომ საკუთრების უფლებაზე ზემოქმედება არა 186-ე, არამედ 188-ე მუხლის საფუძველზე უნდა მოხდეს. ამის შესაძლებლობას კანონი მხარეებს 188-ე მუხლით სთავაზობს.

პირობადებული საკუთრების წარმოშობისათვის არაა საკმარისი მხოლოდ გადახდის განვადებით ნასყიდობის ხელშეკრულების არსებობა. აუცილებელია, მასში იმის აღნიშვნა, რომ გამყიდველი ნივთზე საკუთრების უფლებას საფასურის სრულად გადახდამდე იტოვებს (188-ე მუხლი; აბსტრაქტული გარიგების არსებობის საკითხი ამ შემთხვევაშიც სადავოა). ამით გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 449-ე მუხლის განმარტებითი ფუნქცია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 188-ე მუხლისათვის ძნელად გასაზიარებელი ხდება.

188-ე მუხლის განმარტებითი ფუნქციის შესახებ. როდესაც 188-ე მუხლის განმარტებით ფუნქციაზე ვსაუბრობთ, აღსანიშნავია, რომ ამ შემთხვევაში იგულისხმება 188-ე მუხლის, როგორც მოსამართლისათვის განმარტების საკმაოდ ფართო უფლების მიმცემი ნორმის ფუნქცია. ეს

⁵¹ ძლიერიშვილი ზ., ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, თბილისი, 2010, 72.

მოსაზრება მყარადაა განმტკიცებული როგორც ლიტერატურაში, ისე სასამართლო პრაქტიკაში.

თუ მხარეებს შორის შეთანხმება პირობადებული საკუთრების შესახებ აუცილებლად კაუზალური ხელშეკრულების ფარგლებში მიიღწევა, მაშინ ქართული სამართლის მიხედვით, ე.წ. დამატებითი პირობადებული საკუთრების არსებობის შესაძლებლობა, ეჭვქვეშ დგება. ასევე, სადავო ხდება 188-ე მუხლის, როგორც განმარტებითი წესის, სამართლებრივი ბუნება. იმ შემთხვევაში, თუ მხარეები პირობადებულ საკუთრებაზე პირდაპირ არ შეთანხმდნენ, გერმანული სამართლის მიხედვით, ივარაუდება, რომ შესაბამისი გარემოებების არსებობისას გამყიდველმა საკუთრება ნივთზე საფასურის სრულად გადახდამდე დაიტოვა. ასეთი გარემოებები შეიძლება იყოს, მაგალითად, ნივთის ანოტაციის, გარანტიის, ტექნიკური პასპორტის მყიდველისათვის არ გადაცემა ან სხვა ისეთი მოქმედება, რომლის საფუძველზეც შეიძლება საფუძვლიანი ეჭვი არსებობდეს, რომ გამყიდველს მყიდველისათვის საკუთრების უფლება არ გადაუცია.

188-ე მუხლის ეს ფუნქცია სასამართლოს კონკრეტული სამართლებრივი ფაქტის შეფასებისას გარკვეულ თავისუფლებას ანიჭებს. ამით მხარეთა რეალური ნების გამორკვევის შესაძლებლობა და გამყიდველის უფლებების უფრო ეფექტური დაცვა უზრუნველყოფილია. მაგრამ მხარეებისათვის ფორმასთან დაკავშირებული კონკრეტული დათქმის არ არსებობა ამ ინსტიტუტის ირგვლივ სასამართლო დავების რაოდენობის, განზრახ დაშვებული, ვითომ შეცდომების მნიშვნელოვნად მომატების საფრთხე ქმნის. ამიტომ, უნდა დავეთანხმოთ ლიტერატურაში გამოთქმულ აზრს და კაუზალური გარიგების ფარგლებში პირობადებული საკუთრების შესახებ პირდაპირი შეთანხმება სავალდებულოდ უნდა ჩავთვალოთ.

პირობადებულ საკუთრებასთან დაკავშირებულ კიდევ ერთ პრობლემას მისი უძრავ ნივთებთან მიმართებაში გამოყენების შესაძლებლობა წარმოადგენს. ამ მხრივ, საყურადღებოა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს რამდენიმე გადაწყვეტილება, რომლებიც პირობადებული საკუთრების უძრავ ნივთებზე გამოყენების შესაძლებლობას დაშვებულად აცხადებენ.⁵²

⁵² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 27 მარტის განჩინება №ას-1300-1320-2011.

უძრავ ნივთებზე პირობადებული საკუთრების გამოყენების დაუშვებლობა. როგორც ქართულ, ისე გერმანულ ლიტერატურაში გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, პირობადებული საკუთრების გამოყენება მხოლოდ მოძრავი ნივთების შემთხვევაშია შესაძლებელი.⁵³ გერმანული სამართალი უძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების პირობის ქვეშ დაყენებას პირდაპირ კრძალავს. ეს გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 925-ე მუხლის მე-2 ნაწილშია მოცემული. შესაბამისად, უძრავ ნივთებზე 449-ე მუხლის გამოყენება შეუძლებელია.

პირობადებული საკუთრების ისტორიულმა განვითარებამაც აშკარად ცხადყო, რომ გერმანულ სამართლებრივ რეალობაში კრედიტის უზრუნველყოფის ეს სანივთოსამართლებრივი საშუალება სწორედ ინდუსტრიულ პროცესებში მოძრავი ნივთების მიმოქცევის ხელშესაწყობად და სავაჭრო ურთიერთობების გასავითარებლად ჩამოყალიბდა. პირობადებული საკუთრების განშტოებების დეტალური განხილვა, რაც ამ სტატიის ფარგლებში შეუძლებელია, ამ მოსაზრებას აშკარად ადასტურებს. გარდა ამისა, უძრავი ნივთების განსაკუთრებული ღირებულება და მათი როლი საბაზრო ეკონომიკის ფარგლებში, სახელმწიფოს მხრიდან მათზე განსაკუთრებული კონტროლი, უძრავი ქონების რეგისტრაციის სავალდებულო წესი და ამ წესზე დამოკიდებული უძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების გადასვლის პროცედურა, პირობადებული საკუთრების შინაარსს აშკარად ეწინააღმდეგება.

პირობადებული საკუთრების უძრავ ნივთებთან მიმართებით გამოყენება ეწინააღმდეგება როგორც ტელეოლოგიურ, ისე სისტემურ განმარტებას, რაც მის გამოყენებას აღიშნულ შემთხვევაში შეუძლებელს ხდის. აშკარაა, რომ 188-ე მუხლი მხოლოდ მოძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების გადასვლის განსაკუთრებულ წესს ეხება და არა ზოგადად საკუთრების უფლებაზე ზემოქმედებისას. სწორედ ამიტომ, ეს მუხლი სამოქალაქო კოდექსის იმ ნაწილშია მოცემული, რომელიც მოძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლებას ეხება. ამით ცხადი ხდება კანონმდებლის ნება, ამ გამონაკლისი წესის მხოლოდ მოძრავ ნივთებთან გამოყენების შესაძლებლობის შესახებ. 188-ე მუხლი ისეთივე იმპერატიული ხასიათისაა, რო-

⁵³ ზოიდე ბ., ქართული სანივთო სამართალი, თბილისი, 2002, 151; ჭანტურია ლ., კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, თბილისი, 2012, 166.

გორც 186-ე მუხლი და მხარეებს საკუთრების უფლებაზე ზემოქმედების თვითნებური შეთანხმებების შესაძლებლობას არ უტოვებს.

კიდევ უფრო სადავოა საკითხი, რამდენად შესაძლებელია პირობადებული საკუთრების გამოყენება უძრავ ნივთებთან იმ შემთხვევაში, როდესაც ასეთი შეთანხმება წერილობითი ხელშეკრულების ტექსტში მიღწეული არ ყოფილა. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 323-ე მუხლის შესაბამისად, უძრავ ნივთზე საკუთრების გადაცემის შესახებ ხელშეკრულება წერილობით ფორმას მოითხოვს. დიდ მტკიცებას არ საჭიროებს ის ფაქტი, რომ თუ მხარეები უძრავ ნივთთან დაკავშირებით აფორმებენ ნასყიდობის ხელშეკრულებას, მაშინ ხელშეკრულების ყველა პირობა და მით უმეტეს, პირობადებული საკუთრების შესახებ შეთანხმება, წერილობითი ფორმით უნდა ჩამოყალიბდეს. გარდა ამისა, შეუძლებელია მხარეები უძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების გადასვლის ან მასზე ზემოქმედების შესახებ თვითნებურად შეთანხმდნენ. ამ შემთხვევაში კანონი იმპერატიულია და *numerus clausus*-ის პრინციპს ეფუძნება. ქართული კანონმდებლობა უძრავ ნივთებზე პირობადებული საკუთრების გამოყენების შესაძლებლობას არ იძლევა. მით უმეტეს, ეს იმ შემთხვევაშია შეუძლებელი, თუ მხარეებმა ასეთი შეთანხმება წერილობით არ ასახეს. ამიტომ, სრულიად გაუგებარია უზენაესი სასამართლოს მსჯელობა, რომელიც მოძრავ ნივთთან მიმართებით, მასზე წერილობითი შეთანხმების არარსებობის მიუხედავად, პირობადებული საკუთრების უფლების არსებობას ადასტურებს.⁵⁴

პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობისას გამყიდველის უფლებები. გერმანული სამართლის მიხედვით, პირობადებული საკუთრება კრედიტის უზრუნველყოფის ყველაზე მოქნილი და საიმედო საშუალებაა. ეს მოსაზრება, უპირველეს ყოვლისა, გაკოტრების სამართალში კრედიტორის ძლიერი პოზიციითაა განპირობებული. ამ სტატიის ფარგლებში შეუძლებელია პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობისას მყიდველისა და გამყიდველის სამართლებრივი პოზიციის სრულყოფილად წარმოჩენა.

უნდა ითქვას, რომ პირობადებული საკუთრებისას გამყიდველი, მყიდველის (მოვალის) გაკოტრების შემთხვევაში, ქართული სამართლის მიხ-

⁵⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 12 ნოემბრის განჩინება №ას-1284-1211-2012.

ედვითაც სათანადოდაა დაცული. მის ძლიერ პოზიციას პირობადებული საკუთრების სანიეტოსამართლებრივი ხასიათი და მისი, როგორც კრედიტის უზრუნველყოფის საშუალების დანიშნულება ქმნის.

„გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის 38-ე მუხლში მოცემულია გაკოტრებული მოვალის ქონების გასხვისების წესი და პირობები. აღსანიშნავია, რომ მოვალის ქონებას, ანუ ვალაუვალობის მასას, პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობის ობიექტი არ განეკუთვნება. ნივთის მესაკუთრე გამყიდველია და მას შეუძლია მოითხოვოს ამ ნივთის საერთო მასიდან გამოცალკეება. გამყიდველს შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე და საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 976-ე მუხლის შესაბამისად, ნივთის უკან დაბრუნება მოითხოვოს. თუ მხარეებს შორის გაფორმებული იყო წერილობითი ხელშეკრულება, თავის უფლებას ნივთზე იგი ადვილად დაადასტურებს. გამყიდველს შეუძლია უარი ხელშეკრულებაზე არ თქვას. ამით იგი „გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-40 მუხლის დაცვის ქვეშ მოექცევა. მისი პოზიცია ამ შემთხვევაშიც საკმაოდ მყარია.

რაც შეეხება ფიზიკურ პირებთან ურთიერთობას, გამყიდველს მყიდველის მხრიდან ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის როგორც 172-ე, ისე 976-ე მუხლების ძალით, ნივთის უკან დაბრუნების მოთხოვნა შეუძლია. ამ და სხვა მიზეზების გამო, შეიძლება თამამად ითქვას, რომ პირობადებული საკუთრება როგორც ქართული სამართლის, ისე გერმანული სამართლის მიხედვითაც, კრედიტის უზრუნველყოფის საიმედო საშუალებაა.

პირობადებული საკუთრებით მყიდველის უფლებები და ვალდებულებები ცალკე განსჯის საგანია. ამ შემთხვევაში ქართული სამართალი ისეთ სტაბილურობას ვერ უზრუნველყოფს, როგორც ამას გერმანული სამართალი ახერხებს. თუმცა მყიდველის პოზიციას, განსაზღვრულ დონეზე, მფლობელობიდან გამომდინარე უფლებები და საკუთრების შეძენის წინაპირობები მაინც ამყარებს. რადგან პირობადებული საკუთრების წარმოშობის საკითხი მაინც სადავოდ რჩება, ამიტომ ხელშეკრულების მერყევად ბათილად არსებობის პერიოდში მყიდველის დაცვის საკითხზე მსჯელობა, არ არის მიზანშეწონილი.

დასკვნა

გერმანული პირობადებული საკუთრების წარმოჩენისას ცხადი გახდა, რომ პირობადებული საკუთრების ინსტიტუტი თავისი შინაარსითა და დანიშნულებით კრედიტის უზრუნველყოფის ატიპური საშუალებაა. წლების განმავლობაში ჩამოყალიბებული სასამართლო პრაქტიკის მეშვეობით და შესაბამისი ინტერპრეტაციით სამართლის ეს ინსტიტუტი საზოგადოებრივი განვითარების შესაბამისად ყოველთვის იცვლებოდა და მხარეთა უფლებების საიმედო დაცვას უზრუნველყოფდა. პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობის შესაძლებლობას სხვადასხვა ქვეყნების სამართლებრივი სისტემები უზრუნველყოფენ. ეს ინსტიტუტი მნიშვნელოვან როლს თამაშობს როგორც გერმანიის, ისე დიდი ბრიტანეთის, საფრანგეთისა და ბევრი სხვა ინდუსტრიული ქვეყნის საბაზრო ეკონომიკურ პროცესებში. ამ ინსტიტუტის პრაქტიკული მნიშვნელობიდან გამომდინარე, მიუხედავად იმისა, რომ აბსტრაქციის პრინციპს არც ფრანგული და არც ინგლისური სამართალი იცნობს, სამოქალაქო სამართალში განსაზღვრული ცვლილებების შეტანა გახდა საჭირო, რათა ამ ინსტიტუტის კრედიტის უზრუნველყოფის საშუალებად გამოყენება დაუბრკოლებლად ყოფილიყო შესაძლებელი. კონკრეტულ მაგალითად გამოდგება ე.წ. *Mecarex*-ის გადაწყვეტილება.⁵⁵ ამ გადაწყვეტილებით ფრანგულმა სასამართლომ კრედიტების ასეთი ფორმის მნიშვნელობა და მისი სამართლებრივი ფუნქციონირების უზრუნველსაყოფად მხოლოდ პირობადებული საკუთრებით ნასყიდობის შემთხვევებში აბსტრაქციის პრინციპის არსებობაც კი აღიარა.⁵⁶

გაერთიანებულ სამეფოში პირობადებული საკუთრების ინსტიტუტს 1979 წლიდან ვხვდებით. მაშინ, როდესაც ე.წ. „საწვავის კრიზისი“ ჯერ კიდევ ახალი დაძლეული იყო და ამის ფონზე დიდი ბრიტანეთის ეკონომიკა ეკონომიკური ხასიათის ცვლილებებს სასწრაფოდ საჭიროებდა, მარგარეტ ტეტჩერის მთავრობამ სწორედ პირობადებული საკუთრების ინსტიტუტი გამოიყენა ქვეყნის შიგნით ბაზარზე არსებული პრობლემების

⁵⁵ Menne M., „Die Sicherung des Warenlieferanten durch den Eigentumsvorbehalt im französischen recht“, 1998, 32.

⁵⁶ იქვე.

დასაძლევ ბერკეტად. როგორც ცნობილია, ამ სიახლემ გაამართლა და ეკონომიკური კრიზისი\ საბოლოოდ აღმოფხვრა.⁵⁷ პირობადებული საკუთრება დიდ ბრიტანეთში დღემდე კრედიტის უზრუნველყოფის ყველაზე მეტად გამოყენებადი ინსტიტუტია.

ქართული პირობადებული საკუთრების ინსტიტუტის განხილვამ და ქართულ „ბაზარზე“ მისმა უფუნქციობამ ნათლად დაგვანახა ცვლილებების აუცილებლობა. ეს საკითხი განსაკუთრებით აქტუალურია, რადგან საქართველოს ეკონომიკა ჯერ კიდევ არასტაბილურობის ნიშნებს ავლენს. მომხმარებლისთვის, მათთვის, ვინც საქონლის საბოლოო შემძენია და ვისზეც ყველა ქვეყნის ეკონომიკა „დგას“, უზრუნველყოფის ასეთი საშუალება ყველანაირად სასურველი და საიმედოა. პირობადებული საკუთრების ინსტიტუტის ამოქმედებით მცირე და საშუალო მეწარმეებიც უნდა იყვნენ დაინტერესებულნი. ერთი მხრივ, ისინი ქონების საიმედოდ გასხვისებასა და მეორე მხრივ, საკუთარი სამეწარმეო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების პროცესში ფულადი კრედიტის და მასთან დაკავშირებული მაღალი პროცენტის თავიდან აცილებას შეძლებენ.

სტატიაში განხილული პრობლემების აღმოფხვრის ორი შესაძლებლობა არსებობს. მიუხედავად იმისა, რომ 188-ე მუხლით, პირობადებული საკუთრების შესახებ შეთანხმება შესაძლებელია, ქართული სამართლებრივი სისტემა ამ ინსტიტუტის ნორმატიულ მხარდაჭერას მთლიანად არ უზრუნველყოფს. ქართული სამართალი ყველა იმ ნორმას არ შეიცავს, რომელიც პირობადებული საკუთრების ინსტიტუტის უპრობლემო ფუნქციონირებისთვისაა აუცილებელი. ამიტომ, პრობლემების გადაჭრის ერთ-ერთი გზა, შესაძლოა, უკვე არსებულ მატერიალურ სამართალში მასშტაბური საკანონმდებლო ცვლილება იყოს.

მოდრავ და უდრავ ნივთთა მომწესრიგებელი ნორმების შემცველი პირობადებული საკუთრების შესახებ ცალკე კანონის შექმნა, უფრო მარტივი და უმტკივნეულო გამოსავალი გახლავთ. კრედიტის უზრუნველყოფის ამ საშუალების ნორმატიული აგებულების დახვეწა და მისი „ბაზარზე“ საიმედოდ ფუნქციონირების უზრუნველყოფა კანონის ფარგლებში მოხდებოდა. ამგვარი ნორმატიული აქტის შინაარსისა და სტრუქტურის განსაზღვრა სხვა ნაშრომის ფარგლებში უნდა შედგეს.

⁵⁷ <<http://www.bexaweb.plus.com/files/rotguideaug05.pdf>> [12.06.2013].